

HELSINGIN KAUPUNKI

Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuspolut Helsingissä

Työryhmän raportti ja esitys toimenpiteiksi

28.2.2014

Sisällys

TIIVISTELMÄ	2
--------------------	----------

Työryhmän tehtävä ja yhteenveto työskentelystä	3
---	----------

Osa 1 Toimintaympäristö ja tausta

1. TYÖSKENTELYN TAUSTALINJAUKSIA	5
---	----------

2. KOULUTUKSEN NYKYTILA	7
--------------------------------	----------

2.1 Koulutusjärjestelmä	7
--------------------------------	----------

2.1.1 Perusopetus	7
-------------------	---

2.1.2 Toisen asteen koulutus	8
------------------------------	---

2.1.3 Valmistavat koulutukset toisen asteen koulutukseen	8
--	---

2.1.4 Hakeminen ja opiskelijavalinta toisen asteen koulutukseen	9
---	---

2.2 Koulutus kotoutumisen näkökulmasta	9
---	----------

2.2.1 Työvoimapolitiittinen ja omaehtoinen koulutus	10
---	----

3. NUORTEN TOIMEENTULO	11
-------------------------------	-----------

3.1 Opintojen aikainen toimeentulo	11
---	-----------

3.1.1 Opintotuki	11
------------------	----

3.1.2 TE-palveluiden nuoren maahanmuuttaja-asiakkaan toimeentulo	11
--	----

3.2 Koulutuksen ulkopuolella olevien toimeentulo	12
---	-----------

Osa 2 Nuorten koulutuspolut ja työryhmän esitykset

4 NUORTEN KOHDERYHMIÄ JA KOULUTUSPOLUT NYKYTILANTEESSA	14
---	-----------

4.1 Oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa maahan tulleiden nuorten koulutuspolkuja perusopetuksessa	15
---	-----------

4.2 Oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa tai sen jälkeen maahan tulleen nuoren vaihtoehtoja	16
--	-----------

4.3 Oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa tulleiden nuorten caset ”Gertrud” ja ”Omed”	18
---	-----------

4.4 Oppivelvollisuusiän ylittäneiden luku- ja kirjoitustaidottomien nuorten koulutuspolkuja	21
--	-----------

4.5 Luku- ja kirjoitustaidottomana maahan tulleen nuoren case: ”Joseph”	23
--	-----------

5. TYÖRYHMÄN ESITYS KOULUTUSPOLUISTA MAAHANMUUTTAJANUORILLE	24
5.1. Ehdotukset räätälöidyiksi koulutuspalveluiksi	25
5.2 Ehdotukset palveluihin ohjauksen tehostamisesta	
5.3 Ehdotukset alle ja yli 25-vuotiaiden nuorten opintojen aikaisen toimeentulon turvaamiseksi	31
5.4 Ehdotus pysyvän maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumis- ja palveluverkoston perustamiseksi Helsingissä	
6. TYÖRYHMÄN EHDOTUSTEN TOIMEENPANO	33
Liite 1 Tilastokatsaus muunkielisten nuorten profiiliin Helsingissä	
Liite 2 Helsingin kaupungin virastojen palvelukuvaukset	

Tiivistelmä

Maahanmuuttajataustaiset nuoret (13–29-vuotiaat) muodostavat heterogeenisen ryhmän: nuoria muuttaa Suomeen eri-ikäisinä, erilaisista lähtökohdista ja erilaisilla valmiuksilla. Maahanmuuttajataustaisten nuorten tarpeet vaihtelevat suuresti koulutus-, ohjaus- ja muiden palveluiden osalta.

Työryhmä keskittyy tarkastelemaan niitä maahanmuuttajanuorten ryhmiä, jotka nykyisin jäävät eniten koulutuksen ulkopuolelle tai joiden on vaikeaa päästä koulutukseen. Näin tarkasteltuna pääkohderyhmiksi määriteltiin seuraavat:

- luku- ja kirjoitustaidottomat nuoret
- oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa (13–17-vuotiaana) maahan tulleet nuoret
- oppivelvollisuusiän päättymisen (yli 17-vuotiaana) jälkeen maahan tulleet nuoret.

On selvää, että yksi koulutuspolku ei sovi kaikille. Osalle nuorista riittäisi pelkkä suomen kielen koulutus tai tutkinnon tai sen osan täydennys. Osa tarvitsee räätälöityä ja toiminnallista kielikoulutusta. Jotkut nuorista tarvitsevat psykososiaalista kokonaisvaltaista tukea ja kiinnittymistä johonkin. Räätälöidyn koulutuspolun puuttuminen aiheuttaa vääriä koulutusvalintoja ja turhaa odottelua nuorille. Koulutukseen ohjauksen näkökulmasta syntyy epäselvyyttä siitä, mihin nuoren voisi ohjata. Tämä aiheuttaa potentiaalisesti myös turhia kustannuksia.

Nykyisin toisen asteen koulutusvaihtoehdot perustuvat ensisijaisesti siihen, että opiskelijalla on oppivelvollisuusiässä suoritettu peruskoulun todistus tai muuten vastaavat tiedot ja taidot. Siten niille perusopetuksen päättövaiheessa maahan tulleille nuorille, joilla ei ole perusopetuksen päättövaiheen valmiuksia ja todistusta, on haasteellista siirtyä toisen asteen opintoihin, joissa edellytetään tiettyä osaamista sekä suomen kielen hallintaa. Myös oppivelvollisuuden jälkeen yli 17-vuotiaana maahan tulleiden nuorten saattaa olla vaikeaa löytää sopivaa koulutusta. Toimeentuloon liittyvät kysymykset suuntaavat osaltaan sitä, mihin opiskelijat hakeutuvat ja missä koulutuksessa he pysyvät. Toimeentuloa koskevat säännökset ovat monimutkaiset, eivätkä vastaa oppivelvollisuusiän ylittäneiden nuorten tarpeita.

Työryhmä ehdottaa kahdeksaa toimenpidettä.

Toimenpide-ehdotukset jakautuvat neljään kokonaisuuteen:

- 1) Ehdotukset räätälöidyiksi koulutuspalveluiksi, jotka koskevat:
 - kahta kehitettävää ja perustettavaa koulutuspalvelua
 - yhden olemassa olevan palvelun vakiinnuttamista
- 2) Ehdotukset palvelujen ohjauksen tehostamiseksi, jotka koskevat:
 - koulutuspalvelujen kuvaamista koulutukseen ohjaavien tahojen tueksi
 - oppivelvollisuuden loppuvaiheessa maahan tulleiden nuorten ohjauksen kehittämistä
- 3) Ehdotukset alle ja yli 25-vuotiaiden nuorten opintojen aikaisen toimeentulon turvaamiseksi, jotka koskevat:
 - peruskoulun ja muiden ohjaavien tahojen huolehtimista siitä, että alle 25-vuotias hakee tutkintoon johtavaan koulutukseen
 - aikuisten perusopetuksen ja aikuislukion opintojen suorittamisen mahdollistamista työmarkkinatuella alle ja yli 25-vuotiaille
- 4) Ehdotus pysyvän maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumis- ja palveluverkoston perustamiseksi Helsingissä

Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuspolut Helsingissä - työryhmän raportti ja esitys toimenpiteiksi

Työryhmän tehtävä ja yhteenveto työskentelystä

Kaupunginjohtaja päätti johtajistokäsittelyssä 13.3.2013 asettaa työryhmän, jonka tehtävänä oli tehdä esitys maahanmuuttajataustaisten nuorten tarpeita vastaavien koulutuspalvelujen järjestämisestä ja arvioida esitettyjen toimenpiteiden kustannusvaikutukset. Työryhmän tuli saada työnsä valmiiksi 31.12.2013 mennessä. Työryhmä sai lisäaikaa työlleen 28.2.2014 asti.

Työryhmän tehtävänä oli:

- erilaisten maahanmuuttajataustaisten nuorten ryhmien tunnistaminen
- eri ryhmien koulutustarpeiden arvioiminen perus- ja toisella asteella sekä perus- ja toisen asteen nivelvaiheessa
- erilaisten tukitoimien tarpeen arvioiminen
- olemassa olevien palveluiden kartoittaminen
- olemassa olevien palveluiden ja tarpeiden kohtaannon selvittäminen
- nykyisen ja valmisteilla olevan lainsäädännön ja rahoitusmallien vaikutusten arvioiminen Helsingin kannalta ja
- tarvittavien palveluiden ja muiden toimenpiteiden sekä näiden

kustannusvaikutusten arvioiminen.

Asettamispäätöksessä työryhmää kehoitettiin kuulemaan opetus- ja kulttuuri-ministeriön ja Opetushallituksen edustajia ja tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lisäksi todettiin, että on tärkeää turvata maahanmuuttaja- ja maahanmuuttajataustaisille lapsille peruskoulun päättötodistus, toiseen asteen koulutus ja joustava siirtyminen työelämään. Työryhmän tuli kiinnittää erityistä huomiota peruskoulun päättö-vaiheessa Suomeen tulleiden nuorten koulutuspolkujen turvaamiseen. Työryhmää kehoitettiin myös huomioimaan tehtävän poikkihallinnollisuus.

Kaupunginjohtaja nimitti työryhmän puheenjohtajaksi linjanjohtaja Liisa Pohjolaisen opetusvirastosta. Jäseniksi nimitettiin työllistämispäällikkö Jaana Karvonen kaupunginkanslian elinkeino-osastolta, koordinaattori Minna Flyktman Tulevaisuustiskiltä, maahanmuuttajapalveluiden päällikkö Sari Karisto (sijainen Niina Pajala 18.11.2013 asti) sosiaali- ja terveystieteiden osastosta, nuorten palveluiden päällikkö Sari Tuominen sosiaali- ja terveystieteiden osastosta, työllistämiskokonaisuuden toiminnanjohtaja Pirjo Huuhtiainen nuorisosiainkeskuksesta, puheenjohtaja Aleksej Fedotov SAKKI ry:stä sekä sihteeri Abdirizak Hagin Suomen Somaliliitto ry:stä. Työryhmän sihteerinä toimivat erityissuunnittelija Riikka Merimaa-Jovanovic opetusvirastosta ja suunnittelija Matleena Sierla (Elina Nurmi 5.8.2013 asti) kaupunginkanslian elinkeino-osastolta. Työryhmän jäsenenä aloitti lisäksi 16.12.2013 opetuskonsultti Anna Matikainen opetusvirastosta.

Työryhmä kokoontui 10 kertaa.

Työn tueksi tilattiin tilastoaineistoa Helsingin kaupungin tietokeskuksesta. Työryhmä on lyhentänyt saatua aineistoa (liite 1).

Työryhmä kokosi toimeksiannon mukaisesti virastojen olemassa olevat palvelukuvaukset. Kuvaukset ovat tämän raportin liitteenä (liite 2).

Työryhmän sihteerit haastattelivat syksyllä 2013 ja alkuvuodesta 2014 seuraavia asiantuntijoita:

- opetuskonsultti Anna Matikainen ja Manuva-hankkeen projektisuunnittelija Sanna-Kaisa Koskinen, opetusvirasto, perusopetuslinja
- opettaja Kirsi Helén ja ohjaaja Minna Lietosaari, Stadin ammattiopisto, nuorten avoin koulutus
- maahanmuuttajapalveluiden päällikkö Sari Karisto, maahanmuuttajapalvelut, sosiaali- ja terveystieteiden osasto
- neuvontapäällikkö Riitta Lampelto sekä neuvojat Hamed Shafae, Inna Lankinen, Necat Demirtas sekä Hassan Hilowle, Virka-info
- asiantuntijat Sari Eriksson, Eda Munk ja Suvi Lindén, Te-palvelujen Itäkeskuksen toimipiste
- uravalmentaja Ali Khary, Respa
- koordinaattori Minna Flyktman, Tulevaisuustiski
- nuorten palvelujen päällikkö Sari Tuominen, sosiaali- ja terveystieteiden osasto
- koulutuspäällikkö Merja Jattu-Wahlström, Suomenkielinen työväenopisto
- erityissuunnittelija Ruslan Haarala, kaupunginkanslia, elinkeino-osasto, työllisyyspalvelut
- etsivän nuorisotyön projektikoordinaattori Anna Lyra-Katz, opetusvirasto, nuoriso- ja aikuiskoulutuslinja

- projektityöntekijä Kadar Gelle, Kurvi-projekti, Pakolaisapu ry
- opettaja Helja Kirber, Vironkielisen opetuksen seura ry
- puheenjohtaja Aleksej Fedotov, Sakki ry
- somaliliiton sihteeri Abririzak Hagi, Somaliliitto ry.

Lisäksi työryhmä kuuli 16.12.2013 pidetyssä kokouksessaan opetus- ja kulttuuriministeriöstä ylitarkastaja Ulla-Jill Karlssonin aikuiskoulutuksen yksiköstä ja ylitarkastaja Anssi Pirttijärveä yleissivistävän koulutuksen yksiköstä.

Marraskuun ja tammikuun välisenä aikana toteutettiin eri virastojen ja laitosten asiakastyötä tekeville kyselyt, joissa tarkennettiin nuorten määrää, heidän palvelutarpeitaan sekä nostettiin esille asiakastapauksia. Kysely kohdennettiin sosiaali- ja terveystieteiden Maahanmuuttoyksikön työntekijöille, Virka Infon neuvoille ja Helsingin alueella toimiville aikuislukiolle.

Kyselyjen ja haastattelujen tuloksia on hyödynnetty muun muassa kohderyhmien palvelutarpeiden kartoittamisessa ja koulutuspolkujen kuvauksissa.

Osa 1 Toimintaympäristö ja tausta

1. Työskentelyn taustalinjauksia

Valtion kotouttamisohjelman linjausten mukaisesti maahanmuuttajien kotouttamisen pääpaino on maahanmuuttajien työllisyyden edistämässä sekä lasten, nuorten ja perheiden tuessa. Ohjelman mukaan maahanmuuttajien kotoutumista tuetaan kehittämällä varhaiskasvatusta, koulutusta sekä sosiaali- ja terveyspalveluja. Maahanmuuttajataustaisten nuorten tukemisen pääpaino on koulutuksen nivelvaiheiden sujuvoittamisessa ja kielitaidon kehittämisen tukemisessa.

Valtion kotouttamisohjelmassa on seuraavia koulutuksellisia tavoitteita ja toimenpiteitä:

- maahanmuuttajien osallistuminen samassa suhteessa koulutukseen kuin kantaväestö
- erityisen huomion kiinnittäminen niihin nuoriin, jotka tulevat oppivelvollisuusiän päättövaiheessa tai sen jälkeen
- perusopetuksen suorittamismahdollisuuksien kehittäminen (OKM:n työryhmä, tavoitteena pysyvä järjestämistapa ja rahoitus v. 2015 mennessä)
- ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen suuntaaminen nuorille
- vapaan sivistystyön ja aikuislukioiden maahanmuuttajakoulutuksen kehittäminen
- opinto-ohjaajien koulutuksen keskiössä jatkossa maahanmuuttajanuorten kysymykset
- maahanmuuttajille ja muille vieraskielisille suunnatun lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen vakinaistaminen v. 2014 (L 1044 / 2013).

Valtion kotouttamistoimenpiteisiin liittyy valtakunnallinen työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoima Osallisena Suomessa -hanke, joka on kirjattu lakiin kotoutumisen edistämisestä.

Hankkeessa kehitettiin koulutusvaihtoehtoja eri maahanmuuttajataustaisille kohderyhmille. Pääkehittämiskohteena pääkaupunkiseudulla oli lasten ja nuorten koulutuspolut. Hankkeen kautta tehtiin näkyväksi eri kohderyhmien nuorten koulutustarpeet ja kehitettiin oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa tulleiden nuorten koulutuspolkuja. Helsingissä kehitettiin myös lukioon valmistavaa koulutusta.

Helsingin kaupungin strategiaohjelma 2013–2016 painottaa maahanmuuttajien osallisuutta, työllisyyttä sekä maahanmuuttajataustaisten nuorten syrjäytymisen ehkäisyä. Näiden lisäksi monimuotoisuuteen liittyvät asiat kulkevat läpi koko ohjelman. Nuorten koulutuspolkuun liittyviä linjauksia ovat erityisesti seuraavat:

- Turvataan maahanmuuttaja- ja maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten peruskoulun päättäminen ja toiselle asteelle pääsy ja sieltä valmistuminen.
- Parannetaan maahanmuuttajataustaisten helsinkiläisten työllistymisen mahdollisuuksia muun muassa parantamalla opinto-ohjausta, suuntaamalla oppisopimuskoulutusta ja tuettua työllistämistä, jossa työn oppimiseen yhdistetään kielen oppimista. Nostetaan näyttötutkintojen määrää.

Kaupunginhallitus kehotti 20.5.2013 silloista henkilöstökeskusta laatimaan 31.3.2014 mennessä toimenpideohjelman, jossa strategian osiossa ”Kansainvälinen Helsinki - Maahanmuuttajat aktiivisina kaupunkilaisina” mainitut toimenpiteet täsmennetään ja aikataulutetaan niin, että toimenpiteiden kautta lisätään maahanmuuttajien osallisuutta ja työllisyyttä sekä pienennetään maahanmuuttajien työttömyyttä ja maahanmuuttajataustaisten nuorten syrjäytymistä.

Toimenpiteet on tarkennettu erillisessä toimenpideohjelmassa, joka valmistuu huhtikuussa 2014. Kukin strateginen tavoite on purettu toimenpiteiksi, joilla on vastuutahot sekä mittarit. Tämän työryhmän toimenpide-ehdotukset on viety kokonaisuudessaan osaksi kyseistä toimenpideohjelmaa.

Helsingissä toimii monihallintokuntainen *nuorten ohjaus- ja palveluverkosto* (NOP), jonka tehtävänä on nuorisolain 7 a §:n mukaisesti:

- koota tietoja nuorten kasvu- ja elinoloista Helsingissä sekä arvioida niiden pohjalta nuorten tilannetta Helsingin päätöksenteon ja suunnitelmien tueksi
- edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittamista ja vaikuttavuutta tavoitteena palvelujen riittävyys, laadukkuus ja saavutettavuus
- suunnitella ja tehostaa yhteisiä menettelytapoja nuorten palveluihin ohjautumiseksi ja tarvittaessa palvelusta toiseen siirtymiseksi
- edistää nuorten palveluiden järjestämiseen liittyvän tietojen vaihdon sujuvuutta suunnittelemalla yhteisiä menettelytapoja viranomaisten kesken.

Nuorten ohjaus- ja palveluverkoston pääkohderyhmänä ovat 13—25-vuotiaat nuoret. Verkosto tekee tarvittaessa esityksiä johtajistolle koskien nuorisolain toimeenpanoa ja etsivän nuorisotyön järjestämistä, suunnittelee monialaista yhteistyötä Helsingissä ja kehittää sen toimeenpanoa sekä toimii vuorovaikutuksessa nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Osana verkoston toimintaa on koulutus- ja nuorisotakuun toteuttamisen seuranta ja kehittäminen Helsingissä. Maahanmuuttajanuorten koulutukseen pääsy ja kouluttautuminen ovat merkittävä osa nuorisotakuun toteuttamista.

2. Koulutuksen nykytila

2.1 Koulutusjärjestelmä

2.1.1 Perusopetus

Suomalainen koulutusjärjestelmä perustuu yleiseen oppivelvollisuuteen. Koko ikäluokan kattavan peruskoulun lähtökohtana on taata kaikille valmiudet toimia osana yhteiskuntaa ja antaa perustiedot jatko-opiskelua varten.

Suomessa asuvalla oppivelvollisuusikäisellä (7–17-vuotiaalla) maahanmuuttajalla on oikeus samaan peruskoulutukseen kuin suomalaisillakin. Opetuksessa huomioidaan oppilaan tausta, kuten kouluhistoria, sekä oppilaan äidinkieli. Oppilaan on mahdollista saada opetusta suomi toisena kielenä -oppimäärän mukaisesti, mikäli se on tarpeen. Oppilaalle voidaan järjestää myös oman äidinkielen opetusta.

Oppilaille, jotka eivät osaa riittävästi suomea selvitäkseen suomenkielisessä ryhmässä, tarjotaan *perusopetukseen valmistavaa opetusta*. Jokaiselle oppilaalle laaditaan oma opinto-ohjelma, jonka tavoitteiden mukaan opetuksessa edetään. Opetusta annetaan yksi vuosi, jonka jälkeen oppilas siirtyy suomenkieliseen ryhmään. Hänelle laaditaan vähintään vuodeksi oppimissuunnitelma perusopetuksen yleiseen tukeen. Tämä mahdollistaa oppilaan ohjauksen kohti tämän henkilökohtaisia tavoitteita sekä sen, että oppilas voidaan arvioida sanallisesti. Päättötodistukseen oppilas saa aina numeerisen arvion.

Jos perusopetuksen päättyessä oppilaalla ei ole riittäviä valmiuksia hakea toisen asteen koulutukseen, hänellä on mahdollisuus suorittaa perusopetuslain mukainen yhden lukuvuoden kestävä *lisäopetus*. Perusopetuksen lisäopetus antaa mahdollisuuden korottaa päättötodistuksen arvosanoja. Lisäopetukseen voidaan ottaa oppilaaksi henkilö, joka on saanut perusopetuksen päättötodistuksen samana tai edellisenä vuonna. Tämä on usein ongelmallinen vaatimus maahanmuuttajien osalta.

Helsingissä toimii kaupungin peruskoulujen rinnalla yksityisiä sopimuskouluja sekä yksityisiä ja valtion kouluja. Peruskouluja on Helsingissä yhteensä lähes 150. Helsingissä on 40 725 perusopetuksen oppilasta, joista muunkielisiä on 17,5 prosenttia eli 7130.

Niillä oppivelvollisuusikänsä ylittäneillä, jotka eivät ole suorittaneet perusopetusta tai ovat suorittaneet sen suomalaista peruskoulua suppeammassa laajuudessa, on mahdollisuus suorittaa *aikuisten perusopetusta*. Helsingissä aikuisten perusopetusta annetaan Helsingin aikuislukiossa, Eiran aikuislukiossa, Töölön yhteiskoulun aikuislukiossa ja Diakoniaopistossa. Näissä aikuisten perusopetuksessa opiskelee yhteensä noin 500 henkilöä.

2.1.2 Toisen asteen koulutus

Perusopetuksen jälkeisinä koulutusvaihtoehtoina ovat lukio- tai ammatillinen koulutus. Molemmat koulutukset antavat yleisen jatko-opintokelpoisuuden yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin.

Lukiokoulutus on yleissivistävää koulutusta. Nuoret opiskelevat yleisimmin päivälukioissa, joissa opiskelu on päätoimista. Aikuislukioissa voi suorittaa lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon tai keskittyä yksittäisiin oppiaineisiin, keskeytyneiden lukio-opintojen jatkamiseen tai arvosanojen korottamiseen.

Lukiossa muunkieliset nuoret voivat opiskella suomea toisena kielenä. Heille voidaan järjestää myös oman äidinkielen ja uskonnon opetusta.

Helsingissä on yhteensä 33 suomenkielistä päivälukiota ja kolme aikuislukiota. Päivälukioissa opiskelee 13 589 opiskelijaa, joista maahanmuuttajataustaisia on 7,8 prosenttia (1054 opiskelijaa). Vuonna 2012 Aikuislukioissa opiskelee yhteensä 2 343 opiskelijaa, joista maahanmuuttajataustaisia 21,5 prosenttia (504 opiskelijaa).

Ammatillinen koulutus muodostuu ammatillisista perustutkinnoista ja lisäkoulutuksena suoritettavista ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista. Ammatillinen koulutus on tarkoitettu sekä työelämään siirtyville nuorille että työelämässä oleville aikuisille. Ammatilliset perustutkinnot antavat laajat perusvalmiudet alan tehtäviin ja erikoistuneempaa osaamista jollakin osa-alueella. Nuoret opiskelevat yleisimmin opetussuunnitelmaperusteisissa ammatillisissa perustutkinnoissa. Aikuiset osallistuvat usein tutkintoon valmistavaan koulutukseen ja suorittavat tutkinnon näyttötutkintona.

Ammatillisen koulutuksen voi suorittaa myös oppisopimuskoulutuksena, jonka edellytyksenä on työpaikka.

Helsingissä on lähes 30 helsinkiläistä ammatillisen koulutuksen järjestäjää, joista Helsingin kaupunki on suurin ja monialainen. Suurin osa koulutuksen järjestäjistä tarjoaa vain yhden alan koulutusta. Ammatillisessa peruskoulutuksessa on 14 300 opiskelijaa ja lisäkoulutuksessa 3493 opiskelijaa (2012).

Muunkielisten opiskelijoiden määrä vaihtelee suuresti eri aloilla ja eri oppilaitoksissa. Esimerkiksi Helsingin kaupungin ylläpitämässä Stadin ammattiopistossa 16 prosenttia (1246) opiskelijoista on muunkielisiä.

2.1.3 Valmistavat koulutukset toisen asteen koulutukseen

Maahanmuuttajille on tarjolla viisi valmistavan koulutuksen muotoa: lukio-opintoihin valmistava koulutus (tulossa 2014), maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus (mava), ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus (ammattistartti), kotitalousopetus ja vammaisten valmentava ja kuntouttava I ja II.

Vuonna 2014 vakinaistetaan maahanmuuttajien ja muiden vieraskielisten lukiokoulutukseen valmistava koulutus. Opinnot keskittyvät opetuskielenä käytettävien suomen tai ruotsin ja tarvittaessa muiden kielten opiskeluun sekä lukiossa tarvittavien opiskelutaitojen

edistämiseen, kulttuurintuntemukseen ja opinto-ohjaukseen. Lukioon valmistavan koulutuksen laajuus on 25 kurssia.

Helsingin kaupunki järjestää Stadin ammattiopistossa mava-koulutusta (231 opiskelijaa), ammattistartteja (119) ja kotitalousopetusta (11). Maahanmuuttajien ja muiden vieraskielisten lukiokoulutukseen valmistava koulutus aloitetaan syksyllä 2014 kahdessa kaupungin lukiossa.

2.1.4 Hakeminen ja opiskelijavalinta toisen asteen koulutukseen

Lukiokoulutukseen ja ammatilliseen peruskoulutukseen haetaan perusopetuksen päättövaiheessa valtakunnallisen yhteishaun kautta. Opiskelijat valitaan päivälukioon pääasiassa peruskoulun päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvon perusteella. Ammatillisen koulutuksen yhteishakua on uudistettu siten, että valinnassa suositaan suoraan peruskoulusta tulevia ja ensimmäistä opiskelupaikkaansa hakevia opiskelijoita. Kielikokeet järjestetään niille hakijoille, joiden äidinkieli on muu kuin opetuskieli eikä heidän kielitaitoaan ole voitu todentaa muilla tavoin.

Helsingissä kaikkien muunkielisten ammatilliseen koulutukseen hakijoiden suomen kielen taito on tähän asti testattu kielikokeella. Vuonna 2013 voimaan tuli asetus, joka tarkentaa, milloin hakijoiden kielitaitoa testataan. Jos hakijalla on peruskoulun tai lukion päättötodistus suomenkielisestä oppilaitoksesta, kielitaitoa ei enää testata. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että suurimmalle osalle hakijoista ei enää järjestetä kielitaidon testausta. Sisään päässeet ammatillisen oppilaitoksen muunkieliset opiskelijat voivat siis aloittaa opintonsa vaihtelevilla valmiuksilla, mikä lisää opetuksen tukipalveluiden tarvetta.

Helsingin kaupunki järjestää ohjausta ja neuvontaa Tulevaisuustiskillä ilman toisen asteen koulutuspaikkaa jääneille. Vuosittain Tulevaisuustiskin asiakkaina on noin 500 nuorta, joista 30 prosenttia on muunkielisiä.

Aikuisten lukiokoulutukseen haetaan suoraan oppilaitoksiin. Samoin ensisijaisesti aikuisille tarkoitettuun, näyttötutkintona suoritettavaan ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen tai ammatti- ja erikoisammattitutkintoon valmistavaan koulutukseen haetaan erillishaualla suoraan oppilaitoksiin.

2.2. Koulutus kotoutumisen näkökulmasta

Kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010).

Kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja järjestetään osana kunnallisia peruspalveluja ja työ- ja elinkeinohallinnon palveluja sekä muina kotoutumista edistävinä toimenpiteinä. Näitä toimenpiteitä ovat alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja kotoutumiskoulutus.

Alkukartoituksessa arvioidaan maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Alkukartoituksessa selvitetään tätä tarkoitusta varten tarvittavassa laajuudessa maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä tarvittaessa muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat. Helsingissä alkukartoitus järjestetään työttömien työnhakijoiden osalta TE-palveluissa, työvoiman ulkopuolella olevien ja työssä olevien osalta sosiaali- ja terveystieteiden Maahanmuuttajapalveluissa.

Alkukartoitus johtaa kotoutumissuunnitelmaan. Kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan. Suomen tai ruotsin kielen opiskelun lisäksi kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti edistävistä toimenpiteistä.

2.2.1 Työvoimapolitiittinen ja omaehtoinen koulutus

Kotoutumiskoulutus toteutetaan pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena tai omaehtoisena opiskeluna. Työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus on Ely-keskusten toimialueellaan hankkimaa kilpailutettua koulutusta. Helsingissä koulutusta järjestävät Amiedu, Edupoli, Axxell, Helsingin aikuisopisto ja Galimatias.

Omaehtoinen koulutus on sekä valtionosuuksien että kunnan tai muun koulutuksenjärjestäjän rahoittamaa. Omaehtoista koulutusta järjestävät kunnat, kansalaisopistot ja muut yksityiset koulutuksen järjestäjät. TE-toimisto ohjaa kotoutumisen piirissä olevia asiakkaita omaehtoiseen, työvoimapolitiittiseen koulutukseen rinnastettavaan koulutukseen tietyin kriteerein.

Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa suomen tai ruotsin kielessä toimivan peruskielitaidon. Kotoutumiskoulutuksessa opiskelijan tulee saavuttaa sellaiset suomen tai ruotsin kielen valmiudet, joita hän tarvitsee toimiakseen arkielämässä, suomalaisessa yhteiskunnassa, työelämässä ja jatkokoulutuksessa. Kotoutumiskoulutuksena maahanmuuttajalle annetaan kotoutumislain mukaan myös muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia.

Työvoimapolitiittinen kotoutumiskoulutus annetaan Opetushallituksen antamien Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden (2012) mukaisesti. Mikäli oppivelvollisuusiän ylittäneelle maahanmuuttajalle järjestetään muuta koulutusta, esimerkiksi perusopetusta tai ammatillista koulutusta, noudatetaan kyseisen koulutuksen opetussuunnitelman perusteita. Jos koulutuksella ei ole opetussuunnitelman perusteita, koulutuksen järjestäjä voi noudattaa näitä opetussuunnitelman perusteita.

3. Nuorten toimeentulo

3.1 Opintojen aikainen toimeentulo

Toimeentulo opintojen aikana riippuu siitä, onko nuori ennen opintojen alkamista työttömänä vai ei. Mikäli nuori on työtön, hänen toimeentulonsa on ensisijainen tukimuoto on työmarkkinatuki. Mikäli nuori on kotoutumisajan piirissä, tuki maksetaan kotoutumistukena. Nuori, joka ei ole TE-palveluiden asiakkaana, voi hakea Kelan opintotukea päätoimisiin opintoihin. Jos nuori jää koulutuksen ja työn ulkopuolelle, hänen viimesijainen toimeentulon muoto on toimeentulotuki.

3.1.1 Opintotuki

Opiskelijan ensisijainen toimeentulon muoto opintojen aikana on Kelan myöntämä opintotuki. Tukea voi saada päätoimisiin tutkintotavoitteisiin opintoihin. Opintotuen määrä vaihtelee oppilaitoksen, iän ja asumismuodon mukaan. Siihen vaikuttavat hakijan tulot ja joissain tapauksissa myös vanhempien tulot.

3.1.2 TE-palveluiden nuoren maahanmuuttaja-asiakkaan toimeentulo

Kotoutumistuella voi opiskella muun muassa kotoutumiskoulutuksessa, maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa sekä aikuisten perusopetuksessa. Se, mitä opintoja tuetaan, määräytyy kunkin asiakkaan yksilöllisistä tarpeista.

Aikuisten perusopetuksen opintojen opiskelu myös työmarkkinatuella voi tietyin edellytyksin (ks. alla) olla mahdollista. Jos opinnot katsotaan päätoimisiksi, opintoja ei tueta työmarkkinatuella. Jos opinnot ovat sivutoimisia, virkailija harkitsee, voiko opiskelija opiskella työmarkkinatuella vai odottaako asiakas muuta palvelua.

Työmarkkinatukeen liittyvät edellytykset:

Alle 25-vuotiaat

Nuoret maahanmuuttajat jakautuvat TE-palveluissa sen mukaan, onko asiakas oikeutettu kotoutumistukeen vai ei.

- 1) Nuori asiakas, jonka Suomeen rekisteröitymisestä on kulunut alle 3 vuotta, on oikeutettu kotoutumistukeen.
- 2) Nuori asiakas, joka on tullut Suomeen yli 3 vuotta sitten, ei ole oikeutettu kotoutumistukeen. Hän saa työttömyysaikana työmarkkinatukea.

Yli 25-vuotiaat

Työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu on mahdollista yli 25-vuotiaalle, joka opiskelee päätoimisesti eli suorittaa tutkintoa yliopistossa, ammattikorkeakoulussa, nuorten lukiokoulutuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa. Opintojen laajuus tulee olla keskimäärin vähintään 5 opintopistettä tai 3 opintoviikkoa opiskelukuukautta kohden tai 25 tuntia viikossa. Työttömyysetuutta voi saada opiskelun ajalta, jos on ilmoittautunut TE-toimistoon työnhakijaksi ja työnhaku on voimassa. Työttömyysetuutta voi saada opiskelun ajalta, jos asiakas on:

- ilmoittautunut TE-toimistoon työnhakijaksi ja työnhaku on voimassa
- vähintään 25-vuotias
- TE-toimiston arvion mukaan koulutuksen tarpeessa ja opiskelu parantaa ammattitaitoa

3.2 Koulutuksen ulkopuolella olevien toimeentulo

Tilanteessa, jossa nuorelle ei ole myönnetty opintotukea tai työmarkkinatukea hänen viimesijainen toimeentulon muotonsa on kunnan myöntämä toimeentulotuki.

Seuraavassa esimerkissä on hahmotettu nuoren toimeentulotuen kustannusvaikutuksia eri näkökulmista:

Nuori on oikeutettu työmarkkinatukeen, joka on pidätyksen jälkeen 561,75 e (netto). Hänellä on yksinasuvana vuokra 550 e + 15 e vesimaksu. Saa asumistukea 341,04 e/kk. Hänellä on oikeus toimeentulotukeen. Perusosa 480,20 e/kk, joten vaje 142,41 e/kk (+ sähkölaskut, lääkkeet yms.).

Laskelma

tulot

toimeentulotuki 561,75 e

asumistuki 341,04 e

yhteensä 902,79 e

menot

perusosa 480,20 e

asumiskulut 565 e

yhteensä 1045,20 e

tulojen ja menojen erotus: 142,41 e

Yhteiskunnan osuus hänen tuloistaan on 100 prosenttia. Jotta hän tulisi toimeen itsenäisesti, hänen tulojensa tulisi olla netto 1045,20 euroa kuukaudessa eli käytännössä hänen pitäisi olla työssä. Toinen vaihtoehto pärjätä vähemmällä on asua halvemmalla, esim. vanhempien luona (silloin perusosa muuttuu vähän).

Jos hän ei saa työmarkkinatukea, hänen toimeentulovajeensa on suurempi, 704,16 euroa

Jos hän saa kotoutumistukea, se on samansuuruinen kuin työmarkkinatuki, vaje kuten esimerkissä.

Jos hän saa opintososiaalisia etuuksia (mukaan lukien asumislisä), hän on osan vuodesta toimeentulotukeen oikeutettu. Jos hänellä ei ole työtä, opintososiaaliset etuudet eivät riitä koko vuodeksi. Vuositasolla hän rinnastuu työttömiin.

Nuori, joka ei ansaitse elantoaan, maksaa ns. keskimääräisessä tapauksessa yhteiskunnalle 1045,20 e/kk eli 12 542,40 euroa vuodessa.

Osa 2 Nuorten koulutuspolut ja työryhmän esitykset

4 Nuorten kohderyhmiä ja koulutuspolut nykytilanteessa

Nuoriksi työryhmä määritteli 13—29-vuotiaat. Maahanmuuttajataustaiset nuoret muodostavat heterogeenisen ryhmän: nuoria muuttaa Suomeen eri-ikäisinä, erilaisista lähtökohdista ja erilaisilla valmiuksilla. Maahanmuuttajataustaisten nuorten tarpeet vaihtelevat suuresti koulutus-, ohjaus- ja muiden palveluiden osalta.

Työryhmä keskittyy tarkastelemaan niitä maahanmuuttajanuorten ryhmiä, jotka nykyisin jäävät eniten koulutuksen ulkopuolelle tai joiden on vaikeaa päästä koulutukseen. Näin tarkasteltuna pääkohderyhmiksi määriteltiin seuraavat:

- luku- ja kirjoitustaidottomat nuoret
- oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa (13–17-vuotiaina) maahan tulleet nuoret
- oppivelvollisuusiän päättymisen (yli 17-vuotiaina) jälkeen maahan tulleet nuoret.

Maahanmuuttajataustaiset nuoret eroavat koulutuksellisesti sen mukaan,

- ovatko he suorittaneet peruskoulua kotimaassa kokonaan, osittain tai ei ollenkaan
- kuinka kauan he ovat opiskelleet Suomen perusopetuksessa
- onko heillä peruskoulun päättötodistusta Suomesta.

Myös nuorten suomen kielen taitotaso voi vaihdella äidinkielen tasoisesta alkeistasoon ja luku- ja kirjoitustaidottomiin. Myös kielitaidon eri osa-alueilla (puhuminen, kuunteleminen, kirjoittaminen, lukeminen) taitotaso voi vaihdella. Luku- ja kirjoitustaidottomien ryhmä on myös heterogeeninen. Suurin osa heistä on pakolaistaustaisia nuoria. Osalla luku- ja kirjoitustaidottomista puhetaito voi olla sujuvaa, jolloin omat odotukset eivät saata vastata todellisuuden vaatimuksia.

Maahanmuuttajanuorten heterogeenisyydestä johtuen heidän palvelutarpeensa ovat erilaiset. On selvää, että yksi koulutuspolku ei sovi kaikille. Osalle nuorista riittäisi pelkkä suomen kielen koulutus tai tutkinnon tai sen osan täydennys. Osa tarvitsee räätälöityä ja toiminnallista kielikoulutusta. Jotkut nuorista tarvitsevat psykososiaalista kokonaisvaltaista tukea ja kiinnittymistä johonkin.

Nykyisin toisen asteen koulutusvaihtoehdot perustuvat ensisijaisesti siihen, että opiskelijalla on oppivelvollisuusiässä suoritettu peruskoulun todistus tai muuten vastaavat tiedot. Siten niille perusopetuksen päättövaiheessa maahan tulleeille nuorille, joilla ei ole perusopetuksen päättövaiheen valmiuksia ja todistusta, on haasteellista siirtyä toisen asteen opintoihin, joissa edellytetään tiettyä osaamista sekä suomen kielen hallintaa. Oppivelvollisuusiän jälkeen yli 17-vuotiaana maahan tulleiden nuorten on vaikeaa, ellei lähes mahdotonta, löytää sopivaa koulutusta.

4.1 Oppivelvollisuuden loppuvaiheessa maahan tulleiden nuorten koulutuspolkuja perusopetuksessa

Kun suomalainen koulutusjärjestelmä perustuu yleiseen oppivelvollisuuteen, niillä nuorilla, jotka tulevat oppivelvollisuuden loppuvaiheessa (13—17-vuotiaana) Suomeen, jää vähemmän aikaa saavuttaa suomalaista peruskoulua vastaava osaaminen oppivelvollisuusiässä. Oppivelvollisuuden päätyttyä heidän toisen asteen koulutukseen pääsemisensä saattaa olla vaikeaa ja käytännössä usein mahdotonta.

Nykyisessä koulutustarjonnassa ei ole riittävästi näille nuorille suunnattua koulutusta, sillä useimmiten he tarvitsevat opiskelussaan tavallista enemmän ohjausta ja tukea. Rääätälöidyn koulutuspolun puuttuminen aiheuttaa vääriä koulutusvalintoja ja turhaa odottelua nuorille. Koulutukseen ohjauksen näkökulmasta syntyy epäselvyyttä siitä, mihin nuoren voisi ohjata. Tämä aiheuttaa potentiaalisesti myös turhia kustannuksia.

Osa nuorista tarvitsee ”kiinnittymistä johonkin”, jotta he pystyvät saamaan esimerkiksi päivään rytmiä sekä sosiaalisia suhteita muodollisen koulutuksen lisäksi. Tällöin tarvitaan rääätälöityä koulutusta, jossa voi opiskella niillä valmiuksilla, jotka opiskelijalla on.

Perusopetukseen valmistavassa opetuksessa opiskelee kevään 2014 alussa Helsingissä arviolta noin 400 nuorta, joista 118 on yläkouluikäisenä muuttanut. Perusopetuksen loppuvaiheessa muuttaneiden kokonaismäärästä ei ole saatavilla tarkkaa tietoa eikä myöskään siitä, kuinka moni näistä nuorista on suorittanut peruskoulun toisessa maassa.

Osalla perusopetuksen loppuvaiheessa maahan muuttaneista nuorista saattaa olla hyvät valmiudet opiskella ja he oppivat nopeasti. Tällöin he saattavatkin saada koulutuspaikan toisen asteen koulutuksessa perusopetuksen jälkeen.

Osa on käynyt vain muutaman vuoden koulua kotimaassaan. Heillä ohjauksen ja tuen tarve on suuri. Polku jatkokoulutukseen on pitkä, jolloin nuoren motivaatio saattaa helposti laskea. Tällaisessa tilanteessa saattaa olla esimerkiksi lähialueelta muuttanut nuori, joka on suorittanut peruskoulun kotimaassaan. Hän ei jää suorittamaan (tai ei jaksaa suorittaa) suomalaista perusopetuksen päättötodistusta, koska motivaatio laskee jo vuoden kestävässä valmistavassa opetuksessa.

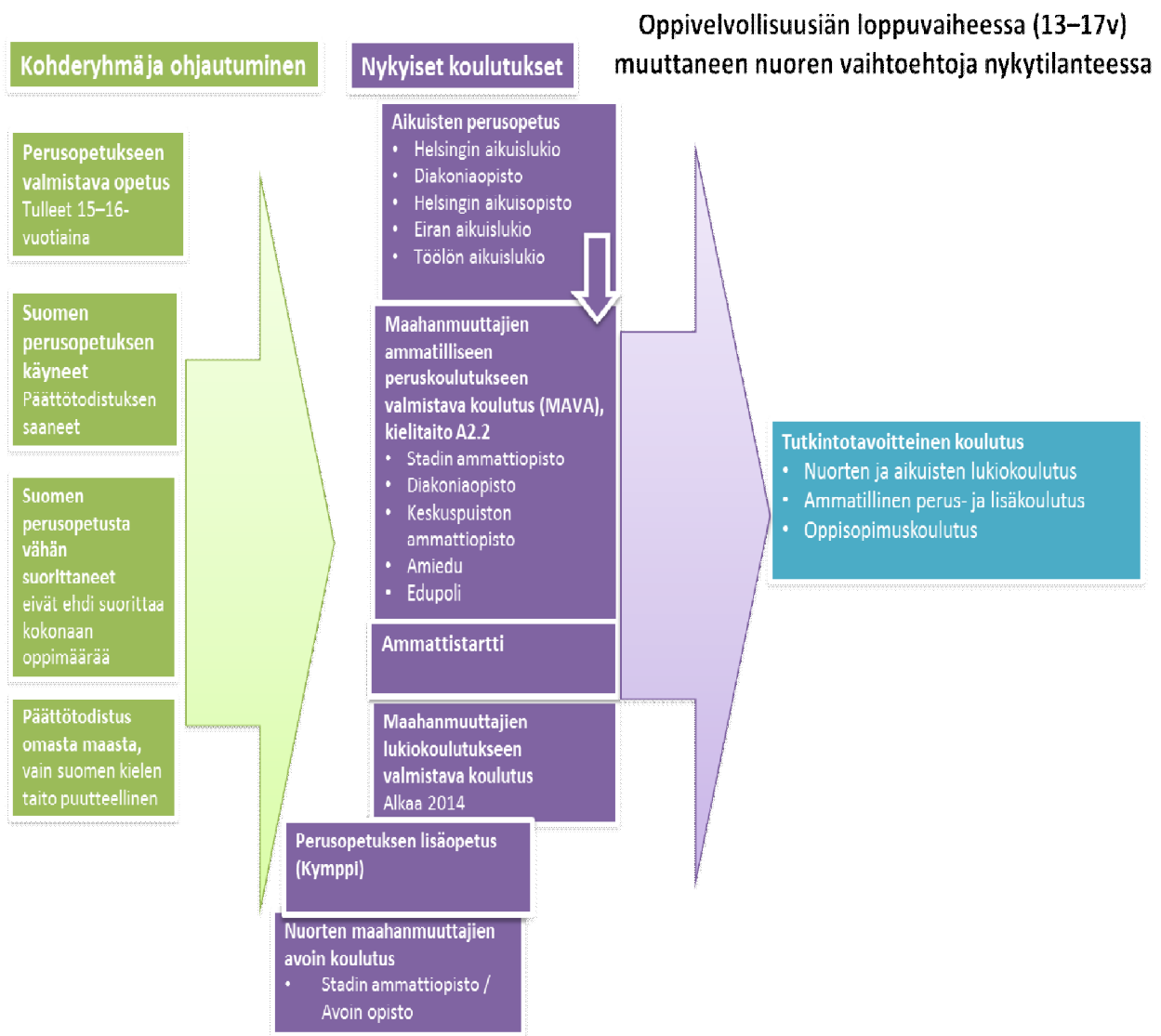
Helsingissä on kokemusta ohjauksen kehittämisestä tälle kohderyhmälle. Perusopetuksen päättövaiheessa maahan muuttaneiden nuorten tueksi kehitettiin Manuva-työmalli sosiaali- ja terveysviraston sekä opetusviraston yhteistyönä. Hanke käynnistyi vuonna 2010 ja päättyi joulukuussa 2013. Työmallissa valmistavan luokan opettaja ja sosiaaliohjaaja tekivät työpariyhteistyötä nuoren ja hänen huoltajiensa kokonaisvaltaiseksi tukemiseksi ja kotoutumisen edistämiseksi. Kokemukset Manuva-hankkeesta olivat hyviä: oppilaille löytyi opiskelupaikat perusopetuksen jälkeen. Hanke oli osa Helsingin lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa.

4.2 Oppivelvollisuuden loppuvaiheessa tai sen jälkeen maahan tulleen nuoren vaihtoehtoja

Seuraavassa kuvassa on avattu oppivelvollisuuden loppuvaiheessa tai sen jälkeen maahan tulleen nuoren koulutusvaihtoehtoja.

Kuva 1

Yleiskuva oppivelvollisuuden loppuvaiheessa, 13—17-vuotiaana, tulleen nuoren koulutuspoluista.

Ohjautuminen oppivelvollisuusiän jälkeen riippuu nuoren koulutustaustasta ja lähtökohdista. Perusopetuksen jälkeisissä koulutuksissa menestyminen riippuu suurelta osin nuoren suomen kielen taidosta ja hänen opiskelu- ja oppimistaidoistaan.

Kun nuori on saanut perusopetuksen päättötodistuksen Suomessa, hänet voidaan ohjata perusopetuksen lisäopetukseen, valmistaviin koulutuksiin tai suoraan toisen asteen tutkintotavoitteiseen koulutukseen. On huomattava, että ilman perusopetuksen päättötodistusta ei voi mennä lisäopetukseen. Myös valmistavat koulutukset on ensisijaisesti kohdennettu niille, joilla on suomalaisen peruskoulun päättötodistus tai vastaava osaaminen. Niihin osallistuminen edellyttää suomen kielen peruskielitaitoa. Jos nuoren suomen kielen taito on vähäinen, hänen voi olla vaikeaa tai jopa ylivoimaista opiskella tutkintotavoitteisessa koulutuksessa.

Osalta perusopetuksen päättötodistus kuitenkin puuttuu joko siitä syystä, että oppilas on tullut Suomeen 15–16-vuotiaana ja ollut vain perusopetuksen valmistavassa opetuksessa. Nuori on myös saattanut suorittaa perusopetuksen muussa maassa ja on ylittänyt oppivelvollisuusiän, jolloin hän ei ole enää perusopetuksen piirissä.

Jos nuorella ei ole peruskoulun päättötodistusta Suomesta tai muusta maasta, hänen vaihtoehtonaan on ensisijaisesti suorittaa peruskoulun päättötodistus aikuisten perusopetuksessa. Tämä edellyttää kuitenkin käytännössä usein suomen kielen alkeistason hallintaa ja opiskelutaitoja. Opiskelijoille on tarjolla myös suomen kielen kursseja, joille voi osallistua ennen peruskouluopintoihin siirtymistä. Näitä kursseja ei kuitenkaan ole suunnattu erityisesti peruskouluopintoihin hakeutuville, vaan ne ovat kaikille avoimia suomen kielen kursseja. Aikuislukioissa on tarjolla myös perusopetukseen valmistavaa opetusta, jonka tehtävänä on valmistaa opiskelijoita peruskouluopintoihin.

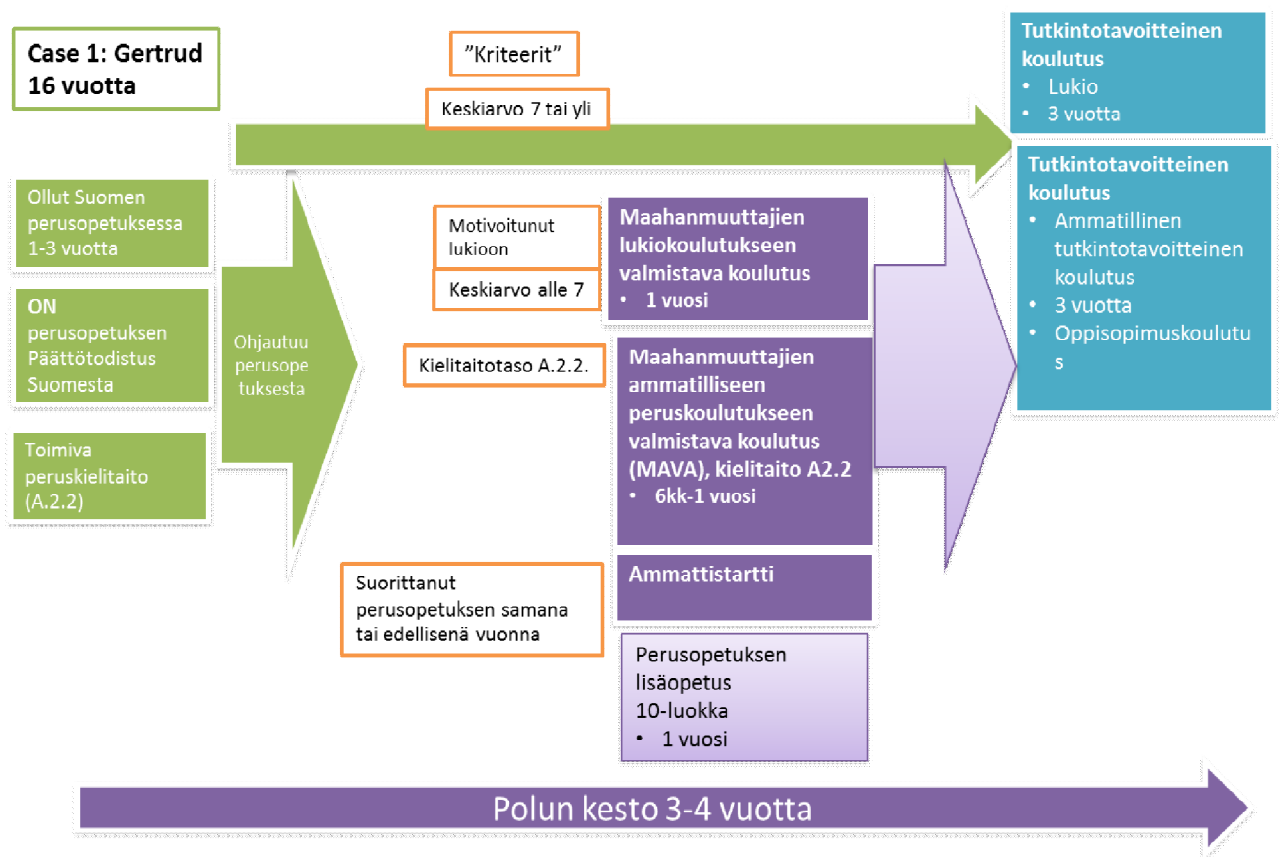
Ilman perusopetuksen päättötodistusta olevat voivat hakea myös ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen (mava ja ammattistartti), jos heillä on riittävä suomen kielen taito. Jos opiskelijalla on heikot perusvalmiudet eikä hän voi sijoittua vielä toisen asteen koulutukseen, hänellä on mahdollisuus hakea Stadin ammattiopiston avoimeen opistoon räätälöityyn avoin mava –koulutukseen. Tämän jälkeen vaihtoehtoina voivat olla aikuisten perusopetukseen osallistuminen, mava-koulutus tai ammattistartti, joiden jälkeen voi hakea tutkintotavoitteiseen koulutukseen.

Helsingin kaupunki on järjestänyt toisella asteella toteutettavaa koulutusta niille, joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta eikä toisen asteen valmiuksia. He voivat opiskella maahanmuuttajataustaisten nuorten avoimessa koulutuksessa, joka on toiminut aluksi Osallisena Suomessa –hankkeen rahoituksella ja lukuvuodesta 2013–2014 alkaen osana Stadin ammattiopiston avointa opistoa. Tämän koulutuksen keskeisiä tavoitteita ovat opiskelutaitojen ja suomen kielen oppiminen sekä elämänhallinnan ja arjen taitojen lisääminen. Koulutuksen aikana opiskelijoille tehdään yksilöllisesti jatkosuunnitelmat ja haetaan toisen asteen koulutukseen.

4.3 Oppivelvollisuuden loppuvaiheessa tulleiden nuorten caset ”Gertrud” ja ”Omed”

Seuraavissa kuvissa (kuvat 2 ja 3) esitetään kahden oppivelvollisuuden loppuvaiheessa maahan tulleen nuoren koulutuspolut. Molemmat ovat ehtineet saada perusopetuksen päättötodistuksen, mutta polut eroavat perusopetuksessa saavutetun suomen kielen taitotason mukaan. Seuraavassa kuvataan nuorten mahdollisia koulutuspolkuja.

Kuva 2: ”Gertrudin” koulutuspolku

Gertrud on tullut Suomeen 1—3 vuotta sitten, ja hän on ehtinyt saada perusopetuksen päättötodistuksen Suomesta. Hän on saavuttanut suomen kielen peruskielitaidon, taitotason A2.2 perusopetuksen aikana ja hänet ohjataan eteenpäin perusopetuksesta. Hän voi hakea ammatilliseen koulutukseen. Jos hänen keskiarvonsa on 7 tai sen yli, hän voi hakea lukiokoulutukseen.

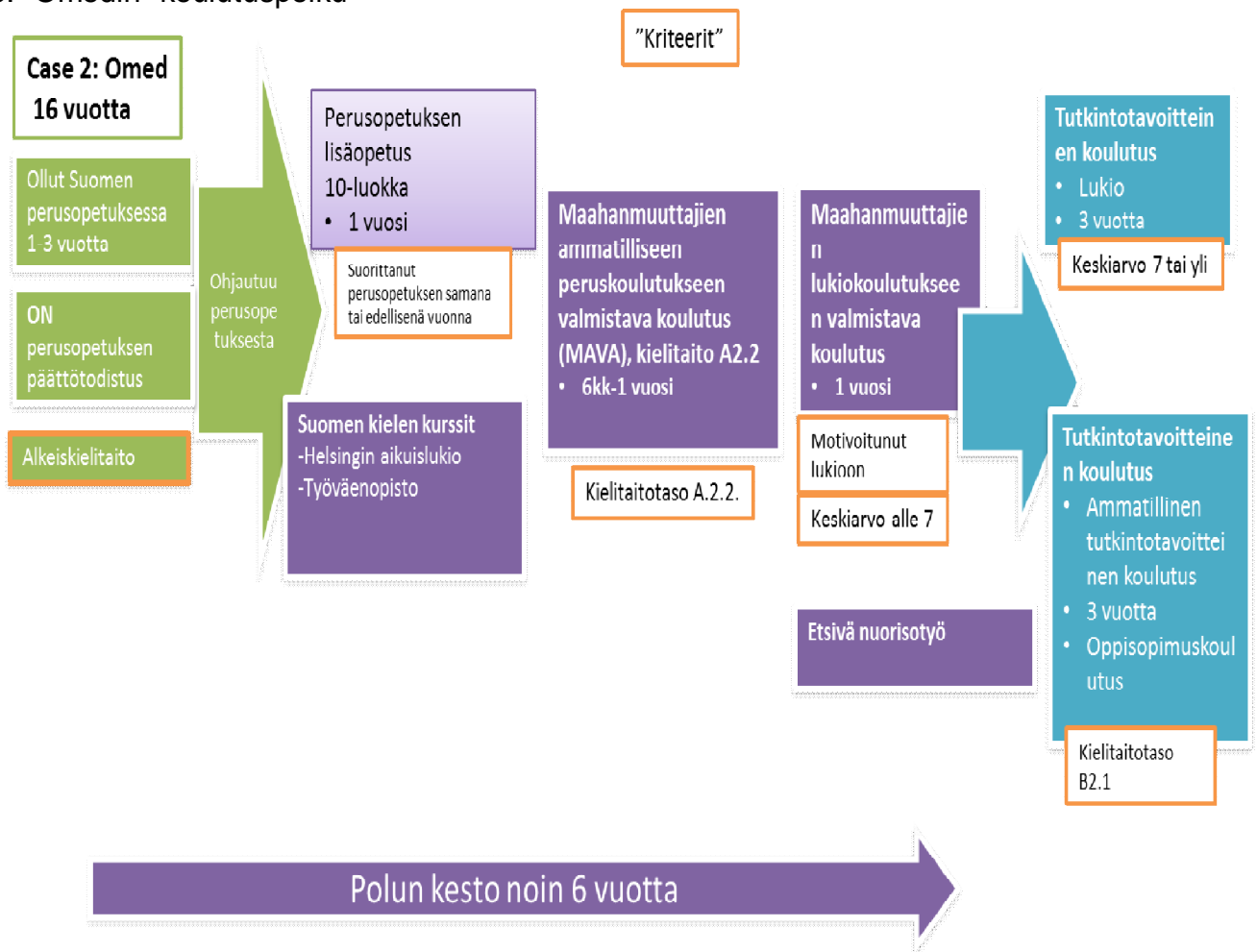
Jatko-opintoihin sijoittuminen riippuu Gertrudin koulumenestyksestä. Lukio-opintoihin sijoittuminen ei Helsingissä ole mahdollista alle 7 keskiarvolla. Mikäli Gertrudin tavoitteena on suorittaa lukion oppimäärä ja ylioppilastutkinto, eivätkä valmiudet riitä lukion suorittamiseen, hänen on mahdollista hakeutua vuodeksi lukio-koulutukseen valmistavaan koulutukseen ja näin parantaa mahdollisuuksiaan seuraavan vuoden haussa.

Mikäli Gertrud suuntautuu ammatilliseen peruskoulutukseen, mutta ei pääse tutkintotavoitteiseen koulutukseen, hän voi hakeutua maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen (mava) tai ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaan ja valmistavaan koulutukseen (ammattistartti).

Perusopetuksen jälkeen hän voi myös suorittaa perusopetuksen lisäopetuksen (kymppiluokka) ja korottaa siellä perusopetuksen arvosanoja. Tämän jälkeen hän voi hakeutua valmistaviin koulutuksiin ennen tutkintotavoitteista toisen asteen koulutusta.

Jos Gertrud menee suoraan opiskelemaan tutkintotavoitteiseen koulutukseen, niin hänen polkunsa kesto perusopetuksen jälkeen tutkinnon saamiseen on kolme vuotta. Jos hän opiskelee ensin valmistavan koulutuksen, perusopetuksen jälkeen koulutuspolku tutkinnon saamiseen on neljän vuoden mittainen. Perusopetuksen lisäopetus lisää koulutuspolun pituutta vielä yhdellä vuodella.

Kuva 3: ”Omedin” koulutuspolku

Omed on tullut Suomeen oppivelvollisuusiässä, ja hän on saanut suomalaisen peruskoulun päättötodistuksen oltuaan Suomen perusopetuksessa 1—3 vuotta. Perusopetuksen aikana hän on saavuttanut suomen kielen alkeiskielitaidon (taitotason A1.3). Hän ohjautuu perusopetuksesta toiselle asteelle. Hänen koulutusvaihtoehtojaan toisen asteen koulutukseen ovat joko suomen kielen kurssit tai perusopetuksen lisäopetus. Näissä hän voi parantaa kielitaitoaan, koska alkeiskielitaidolla hän ei pääse suoraan valmistavaan tai tutkintotavoitteiseen koulutukseen.

Jatkossa Omed voi hakea maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen tai lukiokoulutukseen valmistavaan koulutukseen. Valmistavan koulutuksen jälkeen voi hakea ammatilliseen perustutkintoon tai lukioon. Näihin hän voi hakea myös ilman valmistavaa koulutusta.

Koska Omedin kielitaito ei heti peruskoulun jälkeen riitä suoraan lukiokoulutukseen tai ammattikoulutuksen suorittamiseen, hänen koulutuspolkunsa voi perusopetuksen jälkeen koostua ensin suomen kielen omaehtoisesta koulutuksesta

(1 vuosi), sitten valmistavasta koulutuksesta (1 vuosi) ja tutkintotavoitteisesta koulutuksesta (3 vuotta). Omedin koulutuspolku voi kokonaisuudessaan olla 6 vuoden mittainen.

4.4 Oppivelvollisuusiän ylittäneiden (yli 17-vuotiaiden) luku- ja kirjoitustaidottomien nuorten koulutuspolkuja

Oppivelvollisuusiän ylittäneistä luku- ja kirjoitustaidottomista nuorten lukumäärästä ei ole saatavilla tarkkaa tietoa. Tiedetään kuitenkin, että Helsingissä ELY-keskuksen työvoimakoulutuksena järjestetyssä luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa sekä kartoituksessa on yhteensä ollut 250 aloittanutta vuonna 2012 ja 220 aloittanutta vuonna 2013. Sama nuori voi näkyä luvuissa kaksi kertaa ja luvussa ovat mukana kaikenikäiset asiakkaat.

Perus- ja toisen asteen nivelvaiheessa olevat nuoret, jotka ovat luku- ja kirjoitustaidottomia, ovat pääasiassa tulleet Suomeen oppivelvollisuusiän päätyttyä, sillä perusopetukseen tulee vuosittain vain noin 10 luku- ja kirjoitustaidotonta nuorta. Luku- ja kirjoitustaidottomat nuoret ovat useimmiten TE-palveluiden asiakkaina. Heidän koulutuksensa pyritään järjestämään työvoimapoliittisena luku- ja kirjoitustaidon koulutuksena tai siihen rinnastettavana omaehtoisena koulutuksena.

TE-palveluissa asiakasprosessi etenee seuraavasti: mikäli heti osataan arvioida, että nuori on luku- ja kirjoitustaidoton, hänelle tehdään työllistymis- ja kotoutumissuunnitelma ja hänet laitetaan odottamaan luku- ja kirjoitustaidon kartoitusta. Jos luku- ja kirjoitustaidottomuus ei kuitenkaan selviä heti, ohjataan ensin tavalliseen alkukartoitukseen, jossa mahdollisesti todetaan tarve tehdä luku- ja kirjoitustaidon kartoitus. Tämän jälkeen tavoitteena on ohjata asiakkaat luku- ja kirjoitustaidon kartoitukseen mahdollisimman pian. Kartoitusjakson jälkeen opiskelija joko odottaa luku- ja kirjoitustaidon työvoimapoliittista koulutusta tai hakee siihen rinnastettavaan omaehtoiseen koulutukseen.

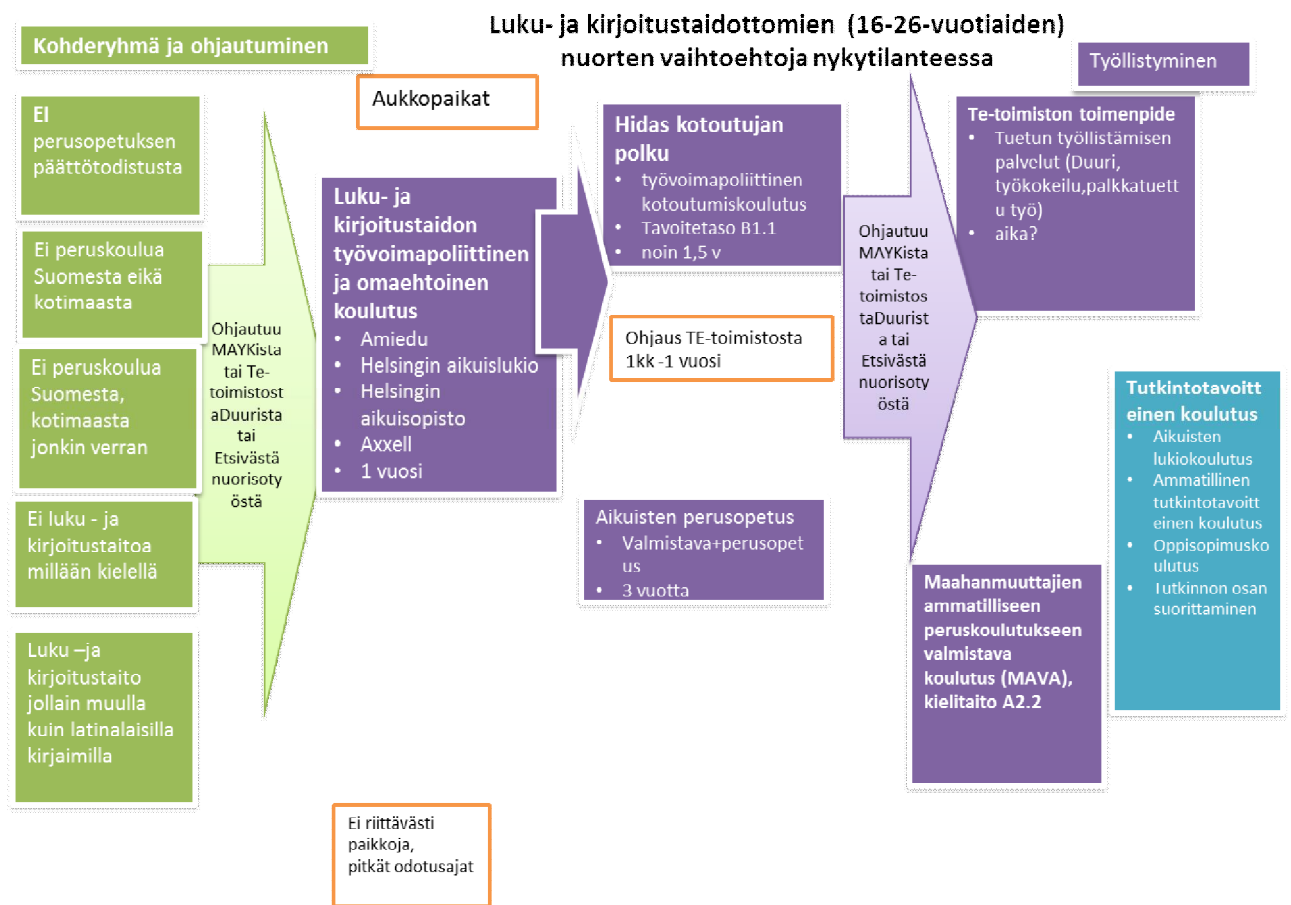
Polku luku- ja kirjoitustaidon koulutuksesta eteenpäin ensin kotoutumiskoulutukseen ja mahdollisesti jatkuen tutkintotavoitteiseen koulutukseen vie useita vuosia. Tämän kohderyhmän koulutuksen järjestämisessä on keskeistä mahdollisimman käytännönläheinen koulutus koska opiskelun piiriin päästään systemaattisesti vasta aikuisiällä. Myös koulutukseen omaehtoinen hakeutuminen on tälle ryhmälle haasteellista ja tulisikin kehittää esimerkiksi mallia, jossa ohjaava taho voi suoraan ohjata asiakkaan koulutukseen. Odottamiseen kuluvan ajan pidentyessä opiskelijan motivaatio saattaa laskea, joten koulutusten tulisi alkaa joustavasti.

Luku- ja kirjoitustaidottomana maahan tullut nuori saattaa tulla Suomeen joko täysin luku- ja kirjoitustaidottomana tai niin, että hänellä on luku- ja kirjoitustaito muulla kuin latinalaisella kirjaimistolla. Luku- ja kirjoitustaidoton nuori on todennäköisesti pakolaistaustainen ja hänet kohdataan sosiaali- ja terveysviraston maahanmuuttoyksikössä. Sieltä tai TE-toimistosta hänet ohjataan kotoutumiskoulutuksena järjestettävään luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen tai siihen rinnastettavaan omaehtoiseen koulutukseen, joka on noin vuoden mittainen koulutus.

Näiden jälkeen hänet ohjataan työvoimapolitiittiseen kotoutumiskoulutukseen tai siihen rinnastettavaan suomen kielen koulutukseen. Koulutuksia järjestävät useat oppilaitokset Helsingissä, esim. Axxell, Helsingin aikuisopisto ja Helsingin aikuislukio.

Seuraavassa kuvassa on avattu luku- ja kirjoitustaidottomina Suomeen tulleiden yli 17—vuotiaiden nuorten koulutuspolkuja.

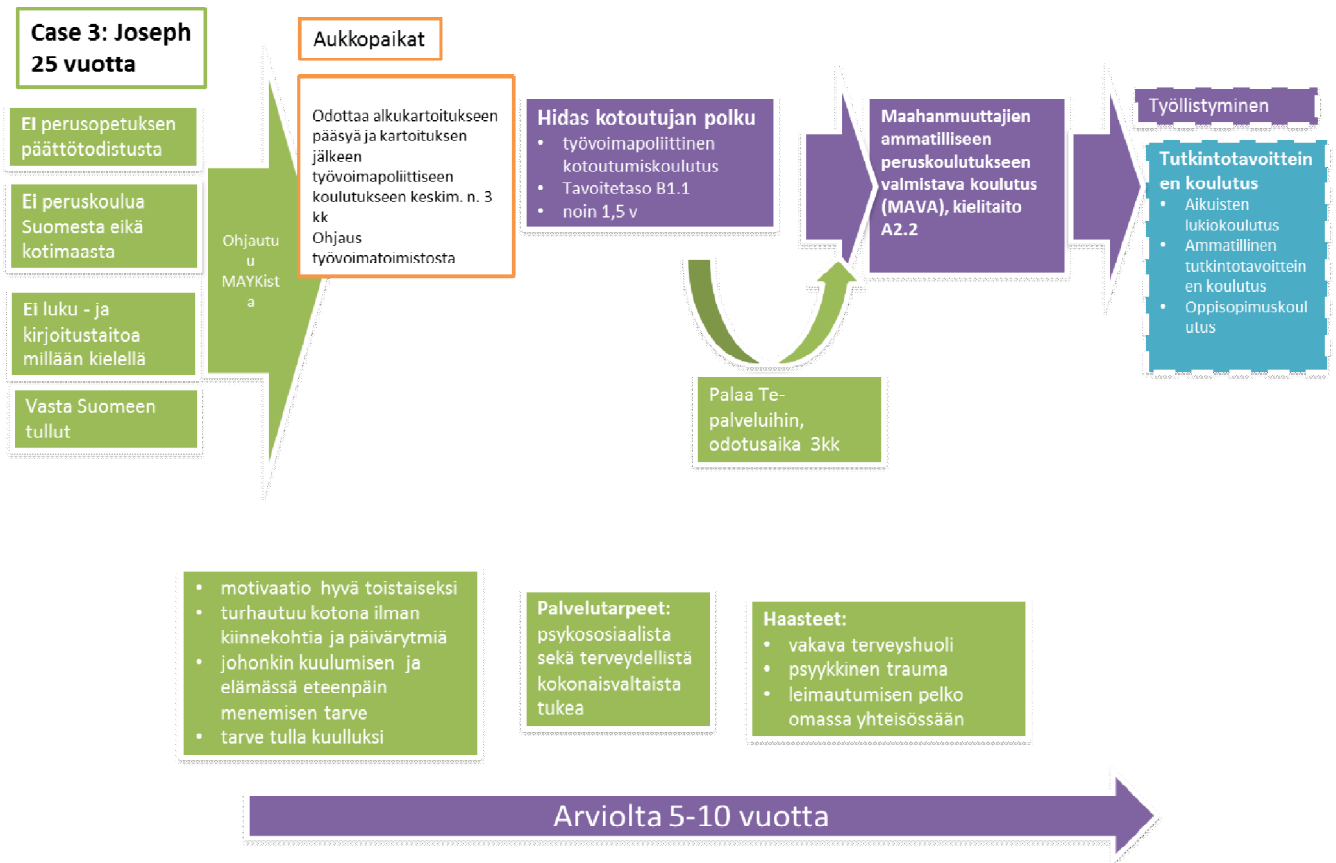
Kuva 4: Yleiskuva luku- ja kirjoitustaidottomana maahan tulleiden 17—25-vuotiaan nuoren koulutusvaihtoehtoista nykytilanteessa.

4.5 Luku- ja kirjoitustaidottomana maahan tulleen nuoren case: ”Joseph”

Seuraavassa kuvassa on avattu luku- ja kirjoitustaidottomana Suomeen tulleen yli 17—vuotiaan nuoren koulutuspolku.

Kuva 5: ”Josephin” koulutuspolku

Joseph on tullut Suomeen luku- ja kirjoitustaidottomana oppivelvollisuusiän ylittäneenä. Hän on pakolaistaustainen, ja hänet on otettu vastaan kaupungin sosiaali- ja terveysviraston maahanmuuttoyksikössä. Sieltä hänet on ohjattu eteenpäin TE-toimiston palveluihin. TE-toimiston kotoutuja-asiakkaana hän on aloittanut hitaasti etenevän kotoutumiskoulutuksen, jonka kesto on noin 1½ vuotta. Koulutuksen alkamisen odottamiseen voi kulua kuukausia. Kun kotoutumiskoulutus on suoritettu, Josephin koulutuspolku etenee koulutuksen jälkeen takaisin TE-palveluihin, josta hänet ohjataan jälleen eteenpäin. Mahdollisia vaihtoehtoja hänelle ovat esim. maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus (mava) ja tämän jälkeen hakeminen tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Kaiken kaikkiaan Josephin koulutuspolkuun voi kulua aikaa 10 vuotta.

Maahanmuuttoyksikössä Josephilla on todettu myös psykososiaalisen ja terveydellisen tuen tarvetta. Hänen motivaationsa on toistaiseksi hyvä, mutta voi laskea, koska hänellä ei ole selkeää päivärytmiä ja lisäksi hänellä on elämässä eteenpäin menemisen tarve. Koska koulutuksen aloittamiseen ja jatkotoimenpiteisiin voi kulua aikaa, tällaisessa tilanteessa voisi olla palveluna toiminnallinen koulutus, johon voisi kiinnittyä ja saisi päivärytmiä. Koulutuksessa voisivat yhdistyä toiminnallisuus ja ammatilliset sisällöt.

5. Työryhmän esitys koulutuspoluista maahanmuuttajanuorille

Seuraavassa esitetään työryhmän ehdotukset toimenpiteiksi oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa maahan muuttaneille sekä oppivelvollisuusiän ylittäneille luku- ja kirjoitustaidottomille nuorille.

Toimenpide-ehdotukset jakautuvat neljään kokonaisuuteen ja niitä on kokonaisuudessaan kahdeksan:

- 1) Ehdotukset räätälöidyiksi koulutuspalveluiksi, jotka koskevat:
 - kahta kehitettävää ja perustettavaa koulutuspalvelua
 - yhden olemassa olevan palvelun vakiinnuttamista
- 2) Ehdotukset palvelujen ohjauksen tehostamiseksi, jotka koskevat:
 - koulutuspalvelujen kuvaamista koulutukseen ohjaavien tahojen tueksi
 - oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa maahan tulleiden nuorten ohjauksen kehittämistä
- 3) Ehdotukset alle ja yli 25-vuotiaiden nuorten opintojen aikaisen toimeentulon turvaamiseksi, jotka koskevat:
 - peruskoulun ja muiden ohjaavien tahojen huolehtimista siitä, että alle 25-vuotias hakee tutkintoon johtavaan koulutukseen
 - aikuisten perusopetuksen ja aikuislukion opintojen suorittamisen mahdollistamista työmarkkinatuella alle ja yli 25-vuotiaille
- 4) Ehdotus pysyvän maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumis- ja palveluverkoston perustamiseksi Helsingissä

Ehdotusten osalta on myös hyvin karkealla tasolla arvioitu kustannuksia.

5.1 Ehdotukset räätälöidyiksi koulutuspalveluiksi

Nykyisiin järjestettäviin koulutuksiin on tietyt valintakriteerit, jolloin osa hakijoista ja koulutuksen tarvitsijoista on riskissä jäädä palvelun ulkopuolelle. Tarvitaan räätälöityjä ryhmiä opiskelijan omista tarpeista ja lähtökohdista lähtien. Räätälöityjen ryhmien muodostamisessa tulee ottaa huomioon se, millä tavalla koulutukset liittyvät viralliseen koulutusjärjestelmään ja keitä sinne voidaan ohjata.

Ehdotus 1: Perustetaan nuorille ammatillisen koulutuksen ja suomen kielen opintojen yhdistävä koulutus

Tausta

Tarvitaan ammatillisen ja kielikoulutuksen yhdistävä koulutus, joka mahdollistaa tutkinnon tai tutkinnon osien suorittamisen. Nykyiset koulutuspalvelut eivät tällä hetkellä systemaattisesti tarjoa erityisesti nuorille koulutusta, joka yhdistää nämä elementit. Nykyisen järjestelmän mukaisesti tutkintotavoitteiseen koulutukseen pääseminen kestää arviolta 5–6 vuotta. Jotta nuori voisi päästä nykyisin tarjolla olevaan tutkintotavoitteeseen koulutukseen, tarvittaisiin ensin suomen kielen koulutusta. Nuoren motivaatio voi laskea, kun koulutuspolun kesto on pitkä.

Koulutuksen tavoitteet

Nuoren valmiuksien ja orientaation mukaisesti koulutuksen tavoitteina ovat:

- koko ammatillisen tutkinnon suorittaminen
- tutkinnon osien suorittaminen
- ammattialakohtaisten, työelämää tukevien riittävien kielitaito- ja muiden valmiuksien saavuttaminen.

Koulutuksen tavoitteita tukevia sisältöjä ovat:

- Oppimista ohjaavat alusta asti työelämää tukevat sisällöt siten, että
- työsaleissa työskentely voidaan aloittaa heti koulutuksen alussa ja sitä tukevat teoriasisällöt tukevat tätä tavoitetta

Suomen kielen opinnot integroidaan ammatillisiin opintoihin siten, että

- ammatillisten aineiden opettaja ja suomen kielen opettaja toimivat työparina
- suomen kielen opettajan tuo suomen kielen oppisisältöjä ammatillisen oppilaitoksen työsalin.

Arjessa toimimista tukevat sisällöt toteutetaan siten, että

- opettaja ja ohjaaja toimivat työparina tukemalla nuorta toimimaan arjessa ja auttamalla kotoutumiseen liittyvissä kysymyksissä.

Koulutus on kokopäiväistä ja se kestää henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti ½ - 3 vuotta. Koulutus voidaan aloittaa ympäri vuoden joustavasti.

Koulutus on suunnattu

- oppivelvollisuuden loppuvaiheessa tulleille nuorille sekä
- oppivelvollisuuden ylittäneille luku- ja kirjoitustaidottomille nuorille (17–29-vuotiaille).

Ohjautuminen koulutukseen

Nuoren koulutukseen pääsemisen kannalta on tärkeää, että opiskelupaikan saaminen ei edellytä tiettyjä suomen kielen taidon tai muita ennalta määrättyjä valmiuksia. Koulutusta voidaan räätälöidä esimerkiksi sosiaali- ja terveysviraston maahanmuuttajapalveluiden nuorille asiakkaille. Lähettävä taho ottaa yhteyttä oppilaitokseen ja sopii koulutuksen aloittamisesta oppilaitoksen kanssa. Koulutuksessa menestymisen kannalta psykososiaalinen ja terveydellinen tuki tulee ottaa huomioon sekä koulutukseen ohjautumisessa että koulutuksen aikana.

Koulutuksen järjestäjä

Stadin ammattiopiston avoin opisto

Arvio kustannuksista

- Opettajan palkkakustannukset:
65 000 euroa / vuosi
- Ohjaajan palkkakustannukset:
40 000 euroa / vuosi
- Tilakustannukset:
10 000 euroa / vuosi
- Muut kustannukset:
10 000 euroa / vuosi.

Yhteensä 125 000 euroa vuodessa

Toimenpiteen toteutumisen mittari

Koulutuksen pilottiryhmä on aloittanut koulutuksen vuonna 2016.

Ehdotus 2: Vakiinnutetaan avoin nuorten maahanmuuttajien koulutus

Tausta

Avointa nuorten maahanmuuttajien koulutusta on toteutettu Stadin ammattiopistossa Osallisena Suomessa –hankkeen rahoituksella 2011–2013. Lukuvuonna 2013–2014 toiminta jatkuu kaupungin rahoittamana avoimen opiston määräaikaikaisella rahoituksella.

Koulutus kestää vuoden. Koulutuksen aikana nuoret parantavat suomen kielen taitoaan sekä tutustuvat eri ammattialoihin ja työpajatoimintaan. Opiskelijat ovat olleet työelämäjaksolla ja saaneet kokemuksia työelämästä. Koulutuksen painopiste on sosiaalisen identiteetin vahvistamisessa ja siirtymätaitojen löytämisessä. Opetusmenetelminä käytetään toiminnallista, työvaltaista oppimista, draamaa ja erilaisia vierailuja. Kielellisten taitojen lisäksi koulutuksessa painottuvat itsetunnon vahvistaminen ja arjen taitojen harjoittelu. Koulutuksen lopussa kaikille tehdään realistinen jatkosuunnitelma. Koulutukseen osallistuu yhteensä noin 25 henkilöä vuosittain.

Koulutuksen käynnistämisen myötä on havaittu, että tarve tällaiselle koulutukselle on olemassa. Koulutusmuodossa on onnistuttu hyvin erityisesti sosiaalisen identiteetin vahvistamisessa ja siirtymätaitojen etsimisessä. Opetusmenetelminä on käytetty laajasti toiminnallista, työvaltaista oppimista, draamaa ja erilaisia vierailuja.

Tarve vakiinnuttamiselle ja koulutuksen jatkokehittämiselle

Nykyistä koulutusta on tarpeen kehittää siten, että peruskoulun arvosanojen suorittaminen ja korottaminen on mahdollista. Tavoitteena on toisen asteen tutkintotavoitteiseen koulutukseen pääsy.

Koulutus on suunnattu perusopetuksen päättövaiheessa muuttaneille ja oppivelvollisuusiän ylittäneille, joilla ei ole perusopetuksen päättötodistusta Suomesta eikä kotimaasta. Sisältöjä, toimintatapoja ja integrointia ammatillisten opintojen suuntaan kehitetään edelleen.

Koulutusta järjestäisi jatkossakin Stadin ammattiopiston avoin opisto.

Arvio kustannuksista

- Opettajan palkkakustannukset:
65 000 euroa / vuosi
- Ohjaajan palkkakustannukset:
40 000 euroa / vuosi
- Tilakustannukset:
10 000 euroa / vuosi
- Muut kustannukset:
10 000 euroa / vuosi

Yhteensä 125 000 euroa vuodessa.

Toimenpiteen toteutumisen mittari

Avoimen nuorten maahanmuuttajien koulutuksen jatko ja rahoitus on varmistettu vuoden 2015 loppuun mennessä.

Ehdotus 3: Selvitetään mahdollisuus perustaa nuorille matalan kynnyksen palvelu, joka yhdistää suomen kielen opinnot ja vapaa-ajan toiminnan

Tausta

Matalan kynnyksen alueellista suomen kielen koulutusta ja ohjausta yhdistävää toimintaa ei ole tähän mennessä järjestetty erityisesti nuorille. Tavoitteellista suomen kielen koulutusta voitaisiin tuoda paikkoihin, joissa nuoret jo toimivat vapaa-ajalla. Tämä vastaisi erityisesti niiden nuorten tarpeisiin, jotka ovat eri vaiheissa koulutuspolkua ja jotka odottavat toimenpiteeseen pääsyä, mutta joilla ei ole paikkaa mihin mennä. Tutkintoon johtavaan koulutukseen pääsyn tai työelämään siirtymisen lisäksi tarvitaan nuorten osallisuutta vahvistavaa toimintaa.

Kaupunki on järjestänyt suomen kielen koulutusta kotona lapsia hoitaville muunkielisille vanhemmille kevästä 2011 alkaen. Tarkoituksena on antaa kotona lapsia hoitaville vanhemmille tavoitteellista kielikoulutusta ja tarvittaessa sosiaaliohjausta sekä järjestää sen aikana lapsille hoitoa ja ryhmätoimintaa. Kouluttajina toimivat suomenkielinen työväenopisto sekä Helsingin aikuislukio ja ruotsinkielisen koulutuksen osalta ruotsinkielinen työväenopisto Arbis. Vuosittain koulutuksiin on osallistunut noin 200 henkilöä.

Myös nuorille suunnattavassa palvelussa voidaan hyödyntää edellä mainittua mallia muun muassa tavoitteellisen suomen kielen koulutuksen ja järjestöyhteistyön osalta.

Palvelu suunnattaisiin erityisesti 13–30-vuotiaille nuorille ja sitä voitaisiin järjestää alueellisesti esimerkiksi nuorisotaloilla, asukastaloissa ja koulun tiloissa. Järjestöt voisivat olla mukana mm. palvelun osan tuottajina ja tilojen tarjoajina. Järjestöistä mukana voisivat olla erityisesti nuorten vapaa-aikaan ja harrastamiseen liittyvät järjestöt. Näin nuorille syntyisi kontakteja oman kieliryhmän ulkopuolelle, mistä on apua kotoutumisessa ja työllistymisessä.

Arvio kustannuksista

Jos käytetään vuonna 2014 toteutettavan kotivanhempien kielitoiminnan kustannuksia pohjana, voidaan karkeasti arvioida seuraavaa:

- suomen kielen opetuksen kulut yhden kurssin osalta vaihtelevat oppilaitoksen mukaan ja maksavat noin 4800 – 14 400 per kurssi / lukukausi, kun opetusta on 6 tuntia viikossa
- muut kustannukset ovat yhteensä vuositasolla noin 40 000 euroa (mm. tiedotus, oppimateriaalit, tilat)
- Opetuksen kustannukset kuitenkin riippuvat suuresti järjestävästä tahosta ja tässä vaiheessa luotettavaa arviota on mahdotonta esittää

Arvio kokonaiskustannusten minimistasosta voidaan tehdä vasta kun palvelun sisältö on tarkentunut.

Toimenpiteen toteutumisen mittari

Tarkempi ehdotus palvelun sisällöstä, toteutuksesta ja rahoituksesta on tehty 2015 loppuun mennessä.

5.2 Ehdotukset palveluihin ohjauksen tehostamisesta

Oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa maahan tulleiden nuorten ohjausta toteutetaan koulutuksen aikana ohjaavilla tahoilla, jotka ohjaavat koulutukseen tai muuhun toimenpiteeseen. Koulutukseen ohjaaminen perustuu yhteistyöhön ja tiedonvaihtoon eri tahojen kesken. Näitä ovat muun muassa sosiaali- ja terveystieteiden keskus, TE-toimisto, oppilaitokset ja muut tukipalvelut.

Ehdotus 4: Kuvataan koulutuspalvelut ohjauksen näkökulmasta oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa tulleiden nuorten kannalta keskeisissä palveluissa

Tuloksena on tiivis kuvaus koulutukseen ohjaaville tahoille, kenelle kaikille polkuja tarjolla, mitä polut ovat ja miten niille voi päästä. Kuvaus toteutetaan yhteistyössä Uudenmaan ELY-keskuksen kanssa.

Toimenpiteen toteutumisen mittari

Kuvaus on tehty vuoden 2016 loppuun mennessä.

Ehdotus 5: Kehitetään oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa maahan tulleiden nuorten ohjausta perusopetuksesta toiselle asteelle

Tausta

Erityisesti oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa Suomeen tulleet nuoret tarvitsevat henkilökohtaista, kohdennettua ohjausta sekä tietoa eri koulutusvaihtoehdoista. Nuoret tarvitsevat tietoa siitä, mitä eri vaihtoehdot tarkoittavat kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti. Lisäksi he tarvitsevat koulutusjärjestelmän tuntemusta, jotta voivat tehdä päätelmiä siitä, mitä mahdollisuuksia heillä on ja miten valinnat vaikuttavat jatkoon. Ohjauksen tulee olla henkilökohtaista ja siihen tulisi varata riittävästi aikaa.

Tällä hetkellä perusopetuksen loppuvaiheessa aloittaneet oppilaat tulevat perusopetuksen valmistavaan opetukseen ja saavat ohjausta koulun oppilaanohjauksen kautta. Manuva – hanke, jossa oppilaan tukena ja ohjausta vahvistamassa oli sosiaaliohjaaja päättyi joulukuussa 2013. Manuva-ryhmiä oli 4 syksyllä 2013 ja niitä varten oli yhteensä kahden sosiaaliohjaajan resurssi. Hankkeen jälkeen koulut ovat hoitaneet ohjauksen omalla resurssillaan, kuten muutkin 7.-9. -luokan valmistavan opetuksen ryhmät. Valmistavan opetuksien ryhmiä on yhteensä 39 ja näistä 11 on suunnattu 7.-9. vuosiluokan oppilaille.

Valmistavasta opetuksesta oppilaat siirtyvät perusopetukseen, mikäli he ovat oppivelvollisuusikäisiä. Jos oppilas ylittää valmistavan opetuksen aikana oppivelvollisuusiän, hänet ohjataan toiselle asteelle. Mahdollisuus saavuttaa päättötodistus Suomesta vaihtelee oppilaan kouluhistoriasta sekä kotoutumisesta riippuen. Rehtori voi myöntää oppilaalle lisävuoden perusopetuksessa oppivelvollisuusiän tultua täyteen, jos hän katsoo, että oppilas voi saada tämän avulla päättötodistuksen.

Oppilaille, jotka tulevat perusopetuksen lopussa maahan, käynnistetään valmistavan opetuksen piirissä ohjelma, jossa tuetaan oppilaan kotoutumista sekä oppimisvalmiuksia.

Ohjelmaa tukevia toimenpiteitä ovat:

- perusopetukseen valmistavaa opetusta kehitetään joustavien opetusjärjestelyjen suuntaan
- opetuksessa käytetään osallisuutta vahvistavia toiminta- ja työtapoja
- suomi toisena kielenä -opetusta painotetaan valmistavassa opetuksessa
- oppilaan tukena on koulun ohjaus- ja tukipalveluiden lisäksi nuoriso-ohjaaja tai sosiaaliohjaaja. Tämä mahdollistaa oppilaan kokonaisvaltaisen tuen ja edistää kotoutumista sekä vahvistaa nuoren osallisuutta
- kehitetään toimivia kodin ja koulun yhteistyön malleja: vahvistetaan huoltajien tietämystä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä ja sen mahdollisuuksista ja tuetaan näin osaltaan koko perheen kotoutumisprosessia
- kehitetään ja tiivistetään yhteistyötä sekä sovitaan yhteistyön periaatteet ja muodot nuorisoasiainkeskuksen ja alueen nuorisotalojen / toimijoiden kanssa.

Arvio kustannuksista

- kahden sosiaaliohjaaja-kuraattorin palkkakustannukset kaupungin tasolla: 100 000 euroa / vuosi
- opetus ja ohjaus toteutetaan olemassa olevilla resursseilla.

Toimenpiteen toteutumisen mittari

Ohjelma on käynnistetty vuoden 2015 loppuun mennessä.

5.3 Ehdotukset alle ja yli 25-vuotiaiden nuorten opintojen aikaisen toimeentulon turvaamiseksi

Alle 25–vuotiaiden nuorten toimeentulon turvaaminen

Peruskoulun suorittanut 19–vuotias nuori haki lukioon viime keväänä, muttei päässyt sisään. Koska haaveena ovat tulevaisuudessa yliopisto-opinnot, hän ei hakenut yhteishaussa ammattikouluihin, koska ei ymmärtänyt asian merkitystä. Aloitti syyskuussa aikuislukiossa lukio-opintojen suorittamisen iltakoulussa. Hän on hakenut päivätöitä, siinä kuitenkin onnistumatta. Aikuislukion opinnot eivät oikeuta opintososiaalisiiin etuihin eikä hän voi saada työmarkkinatukeakaan, koska työvoimaviranomaisten mukaan hänet luokitellaan opiskelijaksi. Hän on siis elänyt syksyn toimeentulotuella, mutta nyt hänen sosiaalityöntekijänsä on puuttunut asiaan, koska sitä ei ole tarkoitettu kattamaan opiskelua. Sosiaalityöntekijä suositteli hänelle ammattiopintoihin hakeutumista.

Lähde: Mukailtu Pakolaisapu ry:n Kurvi-projektin dialogityöpajan tuloksista 27.11.2013.¹

Nykyinen käytäntö

Säännökset koskien opintojen aikaista toimeentuloa ovat monimutkaiset. Käytännössä nuoret ovat saattaneet joutua tilanteeseen, jossa he eivät ole ymmärtäneet tai osanneet hakeutua oikeanlaiseen koulutukseen.

Alle 25-vuotiaalla, ainoastaan perusasteen suorittaneella, on velvoite hakea tutkintoon johtavaan, ammatillisia valmiuksia antavaan koulutukseen. Nuori voi hakea myös nuorten lukiokoulutukseen. Koulutuksen ei tarvitse kuulua yhteishakuun ja asiakkaan tulee hakea vähintään kahta opiskelupaikkaa.

Alle 25-vuotiaalla, lukion suorittaneella, on velvoite hakea tutkintoon johtavaan, ammatillisia valmiuksia antavaan koulutukseen. Koulutuksen ei tarvitse kuulua yhteishakuun ja asiakkaan tulee hakea vähintään kahta opiskelupaikkaa

Hakuvelvollisuudesta voidaan sopia jollain muulla tavalla kuin edellä on kerrottu. Koulutukseen hakemisen voi myös korvata kokonaan sopimalla, että osallistuu johonkin muuhun palveluun.

Alle 17-vuotias ei voi saada työmarkkinatukea. Kun nuori on täyttänyt 17 vuotta, hän voi saada työmarkkinatukea ajalta, jolloin hän osallistuu työllistymistä edistävään palveluun, mutta ei työttömyysajalta. Työllistymistä edistäviä palveluja alle 25-vuotiaille ovat työnhaku- ja uravalmennus, koulutus- ja työkokeilu, työvoimakoulutus tai kuntouttava työtoiminta. 18-vuotiaana voi saada työmarkkinatukea myös työttömyysajalta, jos muut edellytykset työmarkkinatukeen täyttyvät. Ilman pätevää syytä koulutukseen hakematta jättänyt, kieltäytynyt tai ammatillisia valmiuksia tukevan koulutuksen keskeyttänyt, menettää oikeuden työttömyysetuuteen.

¹ <http://www.pakolaisapu.fi/fi/tietoa/uutiset/kotimaa/kurvi.html>

Ehdotus 6: alle 25-vuotiaiden nuorten toimeentulon turvaamiseksi: Peruskoulun ja muiden ohjaavien tahojen tulee huolehtia siitä, että nuori ymmärtää ja toimii hakemisvelvoitteen mukaisesti

Toimenpiteen toteutumisen mittari

Ohjauksessa on kiinnitetty huomiota hakemisvelvoitteesta tiedottamiseen.

Yli 25-vuotiaiden toimeentulo

Nykyinen käytäntö työmarkkinatuella opiskeluun

Työttömyysetuudella tuettu omaehtoinen opiskelu on mahdollista vähintään 25-vuotiaalle, joka opiskelee päätoimisesti eli suorittaa tutkintoa yliopistossa, ammattikorkeakoulussa, nuorten lukiokoulutuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa. Opintojen laajuus tulee olla keskimäärin vähintään 5 opintopistettä tai 3 opintoviikkoa opiskelukuukautta kohden tai 25 tuntia viikossa. Työttömyysetuutta voi saada opiskelun ajalta, jos on ilmoittautunut TE-toimistoon työnhakijaksi ja työnhaku on voimassa. Työttömyysetuutta voi saada opiskelun ajalta, jos asiakas on:

- ilmoittautunut TE-toimistoon työnhakijaksi ja työnhaku on voimassa
- vähintään 25-vuotias
- TE-toimiston arvion mukaan koulutuksen tarpeessa ja opiskelu parantaa hänen ammattitaitoaan

Ehdotus 7: alle ja yli 25-vuotiaiden nuorten toimeentulon turvaamiseksi: Mahdollistetaan aikuisten perusopetuksen ja aikuislukion opintojen suorittaminen työmarkkinatuella

Omaehtoinen opiskelu työmarkkinatuella on mahdollista vähintään 25-vuotiaalle, joka opiskelee päätoimisesti eli suorittaa tutkintoa yliopistossa, ammattikorkeakoulussa, nuorten lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa.

Peruskouluopintojen tukeminen työttömyysetuudella on mahdollista, mutta voidakseen opiskella niitä, henkilön on pitänyt täyttää 25 vuotta ennen opintojen aloittamista. Tämä ei auta niitä alle 25-vuotiaita, joiden kotoutumisaika on jo kulunut ja jotka ohjautuvat perusopetuksesta.

Omaehtoisen työmarkkinatuella opiskelun kriteerejä tulisi muuttaa siten, että nuori voisi opiskella sillä myös aikuisten peruskouluopintoja. Mikäli kyse on lain tulkinnasta, tulkintoja tulee väljentää niin, että ne vastaavat niiden oppivelvollisuusiän ylittäneiden nuorten tuen tarvetta, jotka eivät ole saaneet perusopetuksen päättötodistusta. Lisäksi aikuislukion tutkintotavoitteisten opintojen tulisi oikeuttaa opintotukeen.

Tilanteessa, jossa nuori opiskelee aikuisten perusopintoja, ja hän ei ole oikeutettu opintososiaalisiin tai työttömyysetuuksiin, hänen tulisi voida saada toimeentulotukea. Tämä ei saisi johtaa tilanteeseen, jossa nuoren tulee lopettaa opiskelut saadakseen toimeentulotukea.

Toimenpiteen toteutumisen mittari

Lainsäädäntöön ja ohjeistukseen on vaikutettu vuoteen 2016 mennessä.

5.4. Ehdotus pysyvän maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumis- ja palveluverkoston perustamiseksi Helsingissä

Ehdotus 8: Perustetaan Helsingin maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumis- ja palveluverkosto

Selvitetään mahdollisuus perustaa maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumis- ja palveluverkosto esimerkiksi nuorten ohjaus- ja palveluverkoston (NOP) alaiseksi ryhmäksi, jonka tehtävänä olisi:

- työryhmän ehdotusten toimeenpano, toteutuksen koordinointi ja niiden seuranta
- maahanmuuttajanuorten koulutuspalvelujen kehittäminen Helsingissä yhteistyössä keskeisten kumppanien kanssa
- maahanmuuttajataustaisten nuorten palvelutarpeiden sekä erityisten kohderyhmien huomioiminen osana nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamista
- maahanmuuttajanuorten koulutusurien tilastollinen seuranta vuosittain

Toimenpiteen toteutumisen mittari

Verkosto on nimitetty ja aloittanut toimintansa vuoden 2015 alusta.

6. Työryhmän ehdotusten toimeenpano

Opetusvirasto ja kaupunginkanslian elinkeino-osasto vastaisivat maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumis- ja palveluverkoston perustamisesta. Verkosto koordinoisi tämän työryhmän esittämien toimenpiteiden toteuttamista.

Helsingin kaupungin strategiaohjelman 2013–2016 mukaiset toimenpiteet maahanmuuttoa koskien on tarkennettu erillisessä toimenpideohjelmassa, joka valmistuu huhtikuussa 2014. Jokainen strateginen tavoite on purettu toimenpiteiksi, joilla on vastuutahot sekä mittarit. Tämän työryhmän toimenpide-ehdotukset on viety kokonaisuudessaan osaksi kyseistä toimenpideohjelmaa.